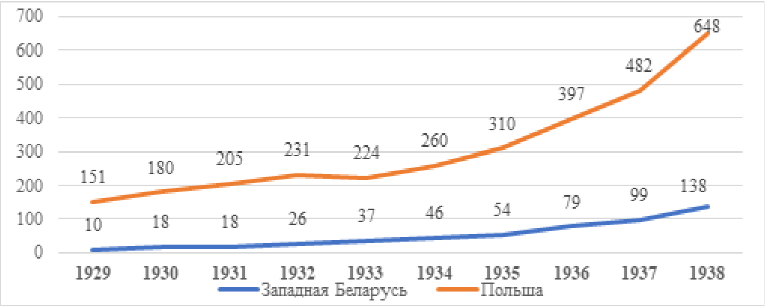

Рисунок 1 – Число центров здоровья в Западной Беларуси и Польше в 1929–1938 гг. [5]

Заключение

Таким образом, децентрализованная организация и экономические сложности Западной Беларуси негативно отразились на основных показателях здравоохранения. Фактически с середины 1920-х гг. лечебная сеть Западной Беларуси не прирастала: в 1925 г. в 87 больницах имелось 4714 коек (11,8 коек на 10 тыс. населения), а в 1935 г. при 99 больницах имелось 4940 коек (9,6 койки на 10 тыс. населения). В то же время в 1935 г. БССР имела уже 196 больниц при 11220 койках (20,5 коек на 10 тыс. населения), таким образом, по основному критерию эффективности медицинского обслуживания превышая Западную Беларусь более чем в 3 раза. При этом, если в БССР наблюдался перманентный рост основных показателей медицинского обслуживания, то Западная Беларусь в пересчёте на 10 тыс. населения даже ухудшила свои позиции по сравнению с серединой 1920х гг.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Национальный архив Республики Беларусь. – Ф. 4п. Оп. 1. Д. 11959.
2. Государственный архив Российской Федерации. – Ф. 8009. Оп. 1. Д. 107.
3. Sprawozdanie o stanie zdrowotnym Rzeczypospolitej Polskiej oraz o działalności władz i instytucji zdrowia publicznego w latach 1934–1935. – Warszawa : Polskie towarzystwo higieniczne, 1937. – 150 p .
4. Государственный архив Гродненской области. – Ф. 544. Оп 1. Д. 15.
5. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. 15. Sygn. 12.

УДК [811.161.3:378.6.016]:81’38

Т. А. Карніеўская
Установа адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»
г. Гомель, Рэспубліка Беларусь

БЕЛАРУСКІ АНТРАПАНІМІКОН ПАЧАТКУ XXI СТАГОДДЗЯ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ІМЕНАСЛОВА СТУДЭНТАЎ ГДМУ)

Уводзіны

Уласныя імёны складаюць значную частку лексічнай сістэмы многіх моў свету. Антрапанімія (асабліва рэгіянальная) заўсёды прыцягвае да сябе ўвагу не толькі спецыялістаў, але і людзей, далёкіх ад лінгвістыкі. Гэтае становішча склалася дзякуючы своеасаблівай дваістай прыродзе антрапонімаў: з аднаго боку, любое ўласнае імя з’яўля-

ецца ў першую чаргу лінгвістычнай адзінкай, з другога, будучы яшчэ і сацыяльным сімвалам, выклікае цікавасць любога члена грамадства, бо няма чалавека без імя і няма чалавека, які б не цікавіўся рознымі аспектамі існавання свайго імя. У сучаснай антрапаніміцы адным з важных яе аспектаў з'яўляецца "далейшае вывучэнне рэгіянальных сістэм асабовых імён у сінхранічным, дыяхранічным аспектах" [1, с. 172].

Мэта

Вызначэнне колькасных паказчыкаў ужывання і асноўных матывацый надання імя на прыкладзе беларускага іменаслова пачатку XXI стагоддзя (2001–2005 гг.).

Матэрыял і метады даследавання

Асноўным матэрыялам сталі вынікі анкетавання студэнтаў 1 курса Гомельскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта 2022–2023 гадоў навучання, якія пражываюць у Беларусі (прадстаўлены ўсе шэсць абласцей рэспублікі) і з'яўляюцца грамадзянамі Рэспублікі Беларусь. Напісанне імён на беларускай мове падаецца згодна з пашпартнымі данымі. Перавага колькасці жаночага іменаслова над мужчынскім тлумачыцца суадносінамі колькасці асоб у вучэбных групах адзначанай установы.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Усяго за адзначаны перыяд у разглядаемым іменаслове было ўжыта 30 мужчынскіх і 33 жаночыя імя. Найбольш ужывальнымі з'яўляюцца мужчынскія імёны *Дзмітрый, Уладзіслаў, Кірыл, Максім.* У адпаведную групу папулярнасці ўваходзяць таксама жаночыя антрапонімы *Анастасія, Кацярына, Дар'я, Лізавета, Аліна.* Звяртае на сябе ўвагу той факт, што ўсе названыя імёны вызначаюцца традыцыйнасцю.

Таксама неадзінкавым ужываннем вызначаюцца імёны *Данііл, Павел, Раман, Станіслаў; Алена, Аляксандра, Ангеліна, Ганна, Дзіяна, Ірына, Карына, Крысціна, Ксенія, Сняжана, Яна, Яўгенія.* Зыходзячы з вопыту работы з колькаснымі падлікамі антрапонімаў XX—XXI стагоддзяў, адзначым, што такія імёны, як *Павел, Раман; Алена, Аляксандра, Ганна, Ірына, Яўгенія* з'яўляюцца т.зв. "скразнымі", г.зн. ужываюцца на працягу ўсяго перыяду назірання аўтара за фукцыянаваннем беларускага іменаслову (як мінімум, з 1951 г. і па сённяшні дзень), пры гэтым яны вызначаюцца неадзінкавым ужываннем і часта знаходзяцца ў складзе першай дзясяткі папулярнасці (напрыклад, такія онімы, як *Павел, Алена, Ганна, Ірына*).

Сярод адзінкавых антрапонімаў сваёй нетрадыцыйнасцю прыцягваюць увагу такія адзінкі, як *Акім, Мірон, Адрыяна, Ілга, Стэфанія*.

З пункту погляду варыянтнасці, звязанай у першую чаргу з асаблівасцямі перадачы імён у сістэму беларускай мовы ў апрацаваным іменаслове адзначаюцца наступныя рады: *Анастасія — Настасся* (пераважае першая форма імя), *Елізавета — Лізавета* (пераважае другая форма імя, першая форма вызначаецца адзінкавасцю).

Што тычыцца месцаў асноўнага пражывання, то карціна наступная: Брэст і Брэсцкая вобласць – 3, Віцебск і Віцебская вобласць – 2, Гомель і Гомельская вобласць – 92, Магілёў і Магілёўская вобласць – 27, Мінск і Мінская вобласць – 5 асоб.

У сувязі з тым, што працэс надання імя "дэтэрмінаваны цэлым шэрагам узаемадзеючых сацыяльных і псіхалагічных фактараў" [2, с. 7], а таксама тым, што "ў выніку выбару імя на ўзроўні яго надання… ажыццяўляецца сацыялізацыя індывіда" [2, с. 7], неабходна звярнуць увагу на прынцыпы намінацыі.

Гэтыя намінацыі ў сучасным грамадстве даволі разнастайныя. Пачнем з разгляду найбольш папулярных матываў выбару імя:

— *імя спадабалася: адзін з* самых распаўсюджаных матываў выбару імя (9,09 % у мужчынскім і 10,08 % у жаночым іменаслове). Трэба адзначыць, што паняцце "спа-

дабалася" часцей за ўсё адносіцца да гукавога афармлення антрапоніма, а таксама да станоўчых асацыяцый, звязаных з пэўным імем (напрыклад, адна з рэспандэнтак указала, што яе назвалі Анастасія таму, што бацькам спадабалася памяншальная форма імя). Дарэчы, і ў мужчынскім, і ў жаночым іменасловах сярод імён, якія ўваходзяць у разглядаемую катэгорыю, адзначаюцца толькі традыцыйныя і даволі распаўсюджаныя адзінкі (*Арцём, Дзмітрый, Максім; Алена, Анастасія, Дар'я, Ірына, Кацярына, Лізавета, Наталля*). Даволі цікавым, на нашу думку, з'яўляецца той факт, што самі носьбіты не заўсёды згодны з меркаваннем сваіх намінатараў. Так, сярод імён, якія не падабаюцца самім намінаваным, адзначаюцца такія, як *Ігар, Ілья, Ягор; Дар'я, Карына, Кацярына, Крысціна*.

— *у гонар якой-небудзь асобы* (часцей за ўсё блізкага родзіча). Так, хлопцаў назвалі ў гонар бацькі (*Аляксандр*), дзеда (*Павел, Ян*), сябра (*Акім*). Кола асоб, у гонар якіх назвалі дзяўчын, больш шырокае: бабулі (*Вольга, Ганна*), прабабулі (*Сафія, Стэфанія*), свекрыві (*Дар'я*), дзеда (*Аляксандра*). Трэба, адзначыць, што ў гэтую катэгорыю ўваходзяць і назвы ў гонар актрыс (*Адрыяна, Анастасія*), песень (*Елізавета, Карына*) і нават любімага часопіса маці адной з дзяўчын-рэспандэнтак — Лізавета (часопіс "Ліза"). Гэтая прычына намінацыі характэрна для 9,09 % носьбітаў у мужчынскім іменаслове і 14,29 % у жаночым.

— *па святцах (царкоўным календары)*. Гэтая прычына намінацыі стала распаўсюджанай прыкладна з пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя і стабільна займае адно з галоўных месцаў як у мужчынскім (11,36 % носьбітаў), так і ў жаночым іменасловах (5,95 % носьбітаў). Дзякуючы гэтыму прынцыпу намінацыі студэнты носяць імёны *Аляксей, Кірыл, Міхаіл, Станіслаў; Анастасія, Ганна, Марыя, Настасся*.

Сярод іншых, менш папулярных, прычын надання імя можна адзначыць:

— *па значэнні імя* (тычыцца толькі жаночага іменаслова): *Вера, Ксенія, Сняжана* (адзначана два выпадкі іменавання: адну дзяўчыну назвалі так таму, што нарадзілася зімой, другую таму, што ў дзень яе народзінаў ішоў першы ў сезоне снег), *Юлія* (вельмі жвавая);

— *ад супраціўнага*, г.зн. назвалі супраць жадання іншых родзічаў: *Канстанцін* (каб не назвалі Мікіта), *Яраслаў* (насуперак выбару імя Ягор), *Аліна* (не Паліна), *Вікторыя* (не Юлія), *Ганна* (не Серафіма), *Лізавета* (не Аляксандра).

Сярод найбольш цікавых і рэдкіх намінацый адзначым наступныя: дзяўчыну назвалі *Алеся*, бо ў санаторыі з такой назвай пазнаёміліся яе бацькі; яшчэ адну студэнтку назвалі *Яўгенія* таму, што маці падабаюцца імёны, якія могуць належаць асобам і жаночага, і мужчынскага полу; дзяўчыну назвалі *Кацярына* ў гонар імператрыцы (а яе родную сястру па той жа прычыне назвалі Лізавета); хлопцу надалі імя *Станіслаў* у гонар гістарычнай асобы (караля з дынастыі Ваза).

Адзначана тры выпадкі іменавання ў змешаных сем'ях: у сям'і беларуса і казашкі хлопца назвалі *Уладзіслаў*, у сям'і карэйца і беларускі дзяўчыне надалі імя *Дар'я*, а нігерыец і беларуска выбралі для дачкі імя *Стэфанія* (дарэчы, у гонар бабулі бацькі). Як бачна, ва ўсіх выпадках антрапонімы з'яўляюцца традыцыйнымі для славянскага іменаслова.

Заключэнне

1. Вывучэнне рэальнага беларускага антрапанімікона з пункту погляду як лінгвістычных, так і сацыяльных фактараў дазваляе значна пашырыць веды ў лексічнай сістэме сучаснай беларускай мовы.

2. Аналіз прычын намінацыі ў антрапанімнай сістэме Беларусі спрыяе больш глыбокаму разуменню сацыяльных працэсаў, якія адбываюцца ў грамадстве.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Ковалевская, А. Ю. Белорусская антропонимика: история становления и векторы развития / А. Ю. Ковалевская // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання : матэрыялы VI Рэсп. навук.-практ. канф. маладвх навукоўцаў, прысвеч. 100-годдзю Беларус. дзярж. ун-та, Мінск, 12 сак. 2021 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал. : В. У. Зуева (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск : БДУ, 2021. — С. 168—172.

2. Мезенко, А. М. Антропонимное пространство Витебщины : монография / А. М. Мезенко, Т. В. Скребнева. — Витебск : ВГУ им. П.М. Машерова, 2013. — 148 с.

УДК 811.161.3’276:61(476.5)

С. Ю. Касьяненка
Установа адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»
г. Гомель, Рэспубліка Беларусь

ДЫЯЛЕКТНЫЯ НАЗВЫ НЕКАТОРЫХ ХВАРОБ У ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Уводзіны

Хваробам падвержаны кожны чалавек. Прычыны хвароб разнастайныя і шматлікія, што дае магчымасць класіфікаваць іх па розных тыпалагічных прыкметах. На працягу жыцця ў чалавека могуць быць прыроджаныя і набытыя хваробы, інфекцыйныя хваробы, хваробы парушэння абмену рэчываў, пухлінныя хваробы і г. д. У залежнасці ад узроставай, гендэрнай, прафесійнай прыналежнасці вылучаюцца хваробы дзіцячыя, жаночыя, мужчынскія, прафесійныя, хваробы пажылых людзей. Класіфікацыя хвароб адбываецца па тым, якія менавіта органы або сістэмы арганізма яны закранаюць: хваробы стрававальнай сістэмы, хваробы сардэчна-сасудзістай сістэмы, нервовыя хваробы, унутраныя хваробы, хваробы органаў дыхання, зроку і шматлікія іншыя.

Вопыт класіфікацыі назваў хвароб мае пэўную традыцыю. У сучасным мовазнаўстве магчыма класіфікацыя, у якой намінацыі аб’ядноўваюцца, перш за ўсе, па прадметных прыкметах (лексічныя адзінкі, якія абазначаюць хваробы), таксама могуць разглядацца структурныя характарыстыкі і розныя семантычныя мадэлі словаўтварэння.

У лексічнай сістэме беларускіх гаворак не апошняе месца займае лексіка народнай медыцыны, фарміраванне якой адбывалася пад уплывам сацыяльных і гісторыка-этнаграфічных фактараў і перадавалася з пакалення ў пакаленне. Назвы хвароб складаюць пэўную частку акрэсленай лексічнай сістэмы і з’яўляюцца прадметам нашага даследавання. Аб’ектам даследавання з’яўляюцца “Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны”, “Дыялектны слоўнік Касаўшчыны” і “Слоўнік Сенненшчыны”.

Мэта

Прааналізаваць лексіка-тэматычныя групы назваў хвароб, якія зафіксаваны у гаворках Віцебшчыны.

Метады даследавання

Апісальны, параўнальны.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Прааналізаваўшы дыялектны матэрыял, прадстаўлены ў “Рэгіянальным слоўніку Віцебшчыны”, “Дыялектным слоўніку Косаўшчыны” і “Слоўніку Сенненшчыны”, былі